

neka rješenja umirovljenja poljoprivrednika

dr svetožar livada

sociologija sela 57 69 aktualna tema: mirovinsko osiguranje poljoprivrednika

—→ Zaposleni u društvenom sektoru uplaćuju doprinose za obavezno mirovinsko osiguranje, dok ga poljoprivrednici ne uplaćuju, pa se javio osnovni problem izvora financiranja njihova mirovinskog osiguranja. Međutim, minuli rad poljoprivredne populacije svakako treba istražiti i revalorizirati, i to kako zbog raslojavanja unutar same kategorije poljoprivrednika, tako i zbog naglog porasta broja neosiguranih ostarjelih poljoprivrednika. U našim se selima naime zapažaju velike razlike u uvjetima života i privređivanja, a postoje i razlike u ekonomskoj snazi pojedinih domaćinstava s obzirom na postojeće gospodarske kapacitete, broj članova domaćinstva i drugo.

Zbog toga se u ranim fazama rasprava o uvođenju mirovinskog osiguranja poljoprivrednika inzistiralo isključivo na dobrovoljnom mirovinskom osiguranju.¹⁾ To stoga što bi uvođenje obaveznog osiguranja bilo otežano različitom veličinom okućnica, sistemom vlasništva, s pravom nasljeđivanja nekretnina i slično. Najveći se dio sudionika rasprava opredijeljavao za *dobrovoljno osiguranje, obrazlažući to činjenicom da bi daljnje opterećivanje poljoprivrednika obaveznim doprinosom za mirovinsko osiguranje putem preza, prireza, samodoprinosu* (kao npr. doprinosa za vodoprivredu ili zdravstveno osiguranje), *toliko opteretilo ekonomski život poljoprivrednika da mirovinsko osiguranje ne bi imalo objektivnog opravdanja; pri tom se imala na umu i usitnjenost gospodarstva, rasparceliranost posjeda, visoke dubioze poreskih obveznika* itd.

Budući da još uvijek nemamo institucionalno-normativno regulirano pitanje umirovljenja poljoprivrednika, pojedine institucije ili neke lokalne zajednice pokušavaju u okvirima svojih mogućnosti rješavati ovaj, u suštini složen društveni problem.

U nastavku ćemo opisati tri konkretna pokušaja rješavanja mirovinskog osiguranja poljoprivrednika u nekim krajevima naše republike. Ti nam se primjeri čine markantnima, jer dotiču suštinska pitanja u rješavanju umirovljenja poljoprivrednika.

1) Opširnije o ranijem zakonodavnom radu na pokušajima uvođenja mirovinskog osiguranja poljoprivrednika u našoj zemlji usp. Svetožar Livada: »Reguliranje mirovinskog osiguranja poljoprivrednika u Jugoslaviji«, *Sociologija sela*, Zagreb, X/1972, br. 37—38, str. 123—127.

Beli Manastir je područje koje spada među one poljoprivredne sredine u kojima je društveni sektor u poljoprivredi najstariji, u prosjeku najzastupljeniji u jednoj komuni i relativno najrazvijeniji. To je istovremeno područje u kojem je zbog etnokonfesionalne strukture tzv. *sekularni* trend reprodukcije stanovništva u padu. Iako je ovdje deagrarizacija izrazita, još uvijek se 48% ukupnog stanovništva bavi poljoprivredom. Međutim, zbog dugotrajne tendencije pada nataliteta i novijeg eksodusa iz sela i poljoprivrede, ovdje je gotovo svako drugo domaćinstvo bez aktivne poljoprivredne radne snage, tj. staračko je domaćinstvo.

O posljedicama poremećene dobne strukture u poljoprivrednom domaćinstvu govori slijedeći izvještaj financijskih organa: »... prema podacima općinskog sekretarijata za financiranje, 28—30% poreskih obveznika — poljoprivrednika već godinama nisu u mogućnosti plaćati društvene obaveze, dok daljnjih 20% imaju teškoće sa plaćanjem.« Znači da je oko 50% poreskih obveznika iz poljoprivrede već više godina u dubiozama ili je na putu da postanu dubioznima.²⁾

Ovo stanje prisiljava društveno-političku zajednicu i društveni sektor u poljoprivredi da potraže neko rješenje socijalne sigurnosti unutar svoje sredine. U tu je svrhu izrađen Nacrt prijedloga umirovljenja poljoprivrednika koji sadrži tri osnovne mogućnosti:

- 1) umirovljenje staračkih domaćinstava na osnovama korištenja doživotnog uzdržavanja za njihovu ustupljenu zemlju;
- 2) uvođenje mirovine za poljoprivrednike putem organizacija udruženog rada kao doživotnih uzdržavatelja za ustupljenu zemlju;
- 3) umirovljenje putem doživotnog uzdržavanja preko društveno-političkih zajednica, SIZ-ova i fondova.

Svaki od ovih oblika ima posebne kriterije za pružanje socijalne sigurnosti ostarjelih, te predviđa različitu visinu alimentacija za ostarjele poljoprivrednike.

Doživotno uzdržavanje za ustupljenu zemlju izraženo je vrijednošću količine proizvodnje kukuruza i pšenice, a determinirano je dobi osiguranika, te veličinom i klasom (kvalitetom) ustupljene zemlje. Domaćinstvu se ostavlja najviše do 0,58 ha poljoprivrednog zemljišta. Na taj posjed osiguranik ne plaća nikakve društvene obaveze, izuzev tzv. mjesnih i drugih samodoprinosu. Doživotno uzdržavanje obuhvaća i punu zdravstvenu zaštitu.

Uživaoci doživotnog uzdržavanja putem OUR-a »Belje« sklapaju ugovorni odnos, čime se istovremeno razvlašćuju od zemljišnog posjeda, a društvenom sektoru daju puno ovlaštenje nad njim. Time uživaoci takvog uzdržavanja dobivaju odgovarajuću doživotnu novčanu nadoknadu, a visina joj je ovisna o veličini i kvaliteti zemljišta, te o starosti poljoprivrednika. Najznačajniju stavku ima tržišna cijena zemlje u međuseljačkom prometu, i to u vrijeme sklapanja ugovornog odnosa.³⁾

Pri osiguranju doživotnog uzdržavanja ostarjelih poljoprivrednika društveno-političke zajednice, SIZ-ovi i fondovi primjenjuju slične

kriterije kao i društveni sektor, a alimentacija koju daju ovisi o organizaciji proizvodnje na ustupljenoj zemlji, o budžetskim mogućnostima, te o priljevu sredstava iz poreskih obveza iz poljoprivrede.

Primjena Prijedloga umirovljenja poljoprivrednika općine Beli Manastir očekuje se krajem 1977. godine.

piK »vukovar«

Na ovom je području umirovljenje poljoprivrednika za ustupljenu zemlju u primjeni već od 1974. godine. To je ujedno i prvi primjer uvođenja mirovine za ustupljenu zemlju ili, kako se to u lokalnim okvirima zove, »osiguranje nadoknade za ustupljenu zemlju«.

Naime, na osnovi odluke SOUR-a PIK »Vukovar«, te posebno odluka Radničke konferencije Kombinata od 27. 1. 1974. godine, 19. 12. 1974. godine i 16. 12. 1976. godine, doneseno je ukupno 52 rješenja za konkretne nadoknade ostarjelim poljoprivrednicima za ustupljenu zemlju. Time je Kombinat povećao svoj posjed za 162 ha, a ukupna alimentacija po 1 hektaru godišnje varira od 3,2 do 4,6 tisuće dinara. Iako je ovdje presudna veličina i kvaliteta ustupljene zemlje, najveći iznos za ustupljenu zemlju ne premašuje najnižu mirovinu, odnosno 2.100 dinara mjesečno.

Prema trogodišnjem iskustvu PIK-a »Vukovar« ovaj se oblik alimentacije pokazao kao obostrano koristan. Naime, mjesečni garantirani dohodak — revaloriziran prema kretanju cijena kukuruza i pšenice na tržištu, omogućuje korisnicima stabilnost odnosno poboljšanje životnog standarda. Istovremeno je društveni sektor, uz dodatne investicije, nakon izvjesnog vremena na istim parcelama povećao prinose za preko 30%.

No dok s jedne strane raste interes ostarjelih poljoprivrednika za ovaj oblik osiguranja, s druge strane njihovi potomci kao zakonski nasljednici nekretnina onemogućavaju ovakav oblik osiguranja — dohranjivanje za ustupljenu zemlju. Nisu rijetki slučajevi sudskih prijetnji, parničnih zahtjeva, odnosno traženja zakonite zaštite na sukcesiju, ili izuzimanja tzv. alikvotnog dijela nekretnina sukcesora.

Prema tome, reguliranje prava nasljeđivanja pretpostavka je za uvođenje osiguranja, pošto je u ovom konkretnom slučaju to zaokočilo daljnje širenje ovoga oblika sigurnosti ostarjelih poljoprivrednika. Zbog toga je i ovaj jedinstveni slučaj umirovljenja za ustupljenu zemlju ostao uglavnom u granicama postignutog broja od 52 umirovljenika s naslova ustupljene zemlje.

2) Prema istom izvještaju za 1973. godinu iskazane su dubioze za područje općine Beli Manastir u iznosu od 4.400.000 dinara, za 1974. godinu — 5.060.000 dinara, a za 1975. godinu — 6.270.000 dinara; dakle, dubioze iz godine u godinu rastu.

3) Na primjer, cijena zemlje za 1 ha u vrijeme izrade ovoga Nacrta (1975. godine) iznosila je oko 15.000 dinara. To je poslužilo kao polazište pri izračunavanju osnove rente.

*zadruga »jedinstvo« smokvice
otok korčula*

Ovo je slučaj bez presedana u našoj praksi u vezi s umirovljenjem poljoprivrednika.

Riječ je o primjeru socijalnog osiguranja 60 zadruga poljoprivredne zadruge »Jedinstvo« Smokvica — Čara. Proizvođači vina, uglavnom mlađi poljoprivrednici, kao kućedomaćini poljoprivrednih domaćinstava udružili su se sa zadrugom pod uvjetom uplate socijalnog osiguranja. Koristeći zakonske osnove, posebno odredbe člana 291. ZUR-a, oni su ugovorno udružili svoj rad, zemlju i sredstva sa zadrugom i na toj osnovi stekli pravo na puno osiguranje, kao što ga imaju i druge kategorije zaposlenih u društvenom sektoru.

Međutim, to im je pravo na osiguranje najprije osporila lokalna socijalno-zdravstvena zajednica osiguranja, zatim nadležna direkcija u Dubrovniku, te najzad Republička zajednica za zdravstveno osiguranje. Nakon dvogodišnjeg sudskog spora i složenih procedura, konačno je riješeno sporno pitanje u korist udruženih zadruga.

Koliko je značajna socijalna sigurnost za poljoprivrednike govori i slijedeća činjenica: u vrijeme pokretanja sudskog spora oko 50% udruženih poljoprivrednika napustilo je udruživanje i tražilo povrat udruženih kapaciteta; no čim je spor dobiven u njihovu korist, pretežan ih se broj vratio započetom obliku udruživanja i stjecanju socijalne sigurnosti.

* * *

Bez obzira na konstitutivna načela i normativne mogućnosti, izjednačavanje socijalne sigurnosti poljoprivrednika i radnika u udruženom radu ostaje i dalje — željeni san. To pokazuju ne samo dosada analizirani pojedinačni slučajevi, nego i niz primjera socijalne (ne) sigurnosti udruženog poljoprivrednika u SR Srbiji (npr. onih u Knjaževcu — u Kombinat u »Đervin«, gdje je razlučeno mirovinsko od zdravstvenog osiguranja; a slično je i s udruženim poljoprivrednicima odnosno ranijim kooperantima u Ali-Bunaru, ili s tzv. usmjerenim gospodarstvima u Goriškim Brdima).

Ukratko, od načela do ostvarenja u ovoj domeni treba mnogo praktičnih iskustava, ali i realnog smisla za najakutniji problem u našem selu.